

אומנות בניית כלי הנגינה

מאת: עמרי גלפרין
צלומים באדיבות: רביד שי

בניית כלי נגינה בעבודת יד הנה עניין מורכב הדורש יכולות אמנותיות ויצירתיות גבוהה. רביד שי הוא אחד מבין הבודדים בישראל שבונים כלי נגינה באופן מסורתי, משלב בחירת העץ, דרך בניית הכלי ועד שצלילו מושמע באולמות הגדולים של הקונצרטים בישראל וברחבי תבל. בראיון לחודש זה רביד יכניס אותנו אל תוך עולמו המיוחד ואל סדנת העבודה בה הוא פועל, בעיר רחובות.

הנגינה. לאחר מכן עשיתי סטאז' אצל בונה כינורות, עשיתי השתלמות בצרפת בנושא קשתות לכינורות ועוד. היום המידע יותר נגיש עם היו-טיוב, וכמובן שלניסיון יש משמעות. גם בין קולגות אנחנו מחליפים רעיונות.

עד כמה יש חשיבות במקצוע הזה לתכונות אישיותיות? הרי אתה בסופו של דבר חי בינו לבין כלי הנגינה באינטימיות, ללא עוד אנשים מסביבך.

בדרך כלל יש ללוטיירים פרופיל שאותו גיליתי מאוחר יותר. אלה באמת אנשים שעובדים בדרך כלל מהבית, קרוב למשפחה, עובדים מקסימום עם עוד שוליה או שניים. אנשים מגיעים עם הדרישות שלהם ואתה נותן להם פתרונות. זו עבודה אישית לגמרי ולפעמים אתה באמת מרוחק מאנשים לטובת הריכוז והשקט הנדרשים.

תעודת זהות

שם: רביד שי
גיל: 47
מצב משפחתי: נשוי + 3
סטודיו ומגורים: רחובות
אתר אינטרנט:
www.ravidshay.com

בונה כלי נגינה חייב להיות בהכרח נגן?

לא חייב להיות נגן, אבל זה כדאי בהחלט. אני מכיר בונים שהם לא נגנים. יש משהו שאתה מרוויח כשאתה מנגן על הכלי, אתה יכול לבדוק בעצמך את הכלים שאתה מייצר וזה מאפשר להשתפר בבנייה.

אילו כלי נגינה אתה בונה?

אני בונה כל מה שיש עליו מיתרים. התחלתי מכינורות, וזה תחום מאוד מסקרן ועשיר. זה תחום עם הילה כזאת, אבל בגלל שכלי הנגינה העיקרי שלי הוא גיטרה, ואני אוהב גיטרות חשמליות, אז התחברתי גם לבניית הגיטרות. אני בונה גם קשתות לנגינה לכינורות ולכלי מיתר, שזה תחום אחר לגמרי. כשהלכתי ללמוד את בניית הקשתות אז גיליתי שהבנייה שלהן מצריכה כלי עבודה שונים לחלוטין. בפעם הראשונה שבניתי קשת השתמשתי בכלי העבודה שהיו לי והיא לא הצליחה כפי שרציתי. זה תחום עם דקויות אחרות ויורדים ממשקלים של גרמים לעשיריות גרם ומדידות אורכים של מאיות המילימטר. זה מאוד מאוד מדויק. יש

שם גם צורפות והתעסקות עם מתכות יקרות. יש שם שיטות מיוחדות לעבוד עם אש בכיפוף של החומר. אני מנסה לפתח גישה כוללת, שבה באפשרותי לבנות מנדולינה או עוד או גיטרה או כינור או קשתות לכלי מיתר.

בסופו של דבר אתה בונה כמובן גם בשביל הפרנסה.

התגלגלתי עם הדברים. מן הסתם בהתחלה אתה בונה את הכלים הראשונים שלא נועדו למכירה אלא בשביל ללמוד. אתה מרגיש סיפוק אבל זה לא הכלי הכי טוב והוא בסיס להתקדמות. אבל אני חייב לציין שאת הכלים הראשונים שלי אנשים דווקא אהבו ורכשו. אבל הרוב זה לפי הזמנה ויש דברים שאני כן מייצר בשביל שיהיה לי מלאי קטן, כמו הקשתות, וכשאני עושה אב טיפוס אז אני כן מייצר אותו כביכול לעצמי במטרה ליצור משהו חדש. לאחר מכן אני עושה לאותו כלי הנגינה תוכנית שיפורים.

אתה גם ממציא כלי נגינה?

להמציא כלי נגינה זה גדול. אבל לשם הדוגמא ניתן לקחת גיטרה אקוסטית כדבר בסיסי ואז לשנות אותה מבחינת עובי החומרים, הקורות שיש בתוך הגיטרה. השינויים האלה ייתנו סאונד שונה לחלוטין. לפעמים אני עושה שינויים יותר דרמטיים כמו צורה שונה לכלי.

רביד, אמנות בניית כלי הנגינה היא עניין מאוד רציני. אבל לפני שנכנס למלאכה, יש שם למקצוע הזה?

בהחלט. השם של בעל מלאכה שבונה כלי נגינה עם מיתרים הוא 'לוטייר' (luthier) וזה מהלשון של המילה העתיקה "לוט", שזה למעשה כלי הנגינה עוד. זו מילה ידועה בצרפת.

איך מגיעים למקצוע הזה?

אני תמיד אהבתי לתקן ולפרק דברים. אבי, זכרו לברכה, היה בעל בית מלאכה שהתעסק בברזל ולי היתה שם פינת נגרות. בגיל צעיר מאוד, כבר מכיתה א' או ב' התעסקתי בטיסנים, וזה אומר לחתוך בדיוק רב ולעבוד עם תוכניות הרכבה. בניתי המון. לא מזמן שמעתי משהו מעניין, שהפרופלורים הראשונים בסוף המאה ה-19 יוצרו על ידי לוטיירים כי הם יכלו להתמודד עם דבר מורכב שכזה. תמיד אהבתי מלאכת יד, למדתי בבית ספר טכני 'אורט' וקיבלתי רקע במכניקה, אלקטרוניקה ושרטוט.

אתה בעצמך מנגן בכלי מיתר?

התחלתי לנגן בגיטרה יחסית מאוחר, בגיל 17, אבל עוד לפני כן תקנתי לשכנים שלי את הגיטרות. לפני כן ניגנתי באקורדיון וגם אותו הייתי מתקן בעצמי.

אז במלאכה שלך אתה למעשה אוטודידקט. למדת להיות לוטייר לבדך.

נכון. קניתי ספרות בנושא, והיא היתה קשה מאוד להשגה בזמנו. זה גם עניין של אומץ להתחיל ולעשות דברים לפי התחושות שנוגעות לכלי

③

①

②

לצורה של כלי הנגינה אני מניח שיש אבולוציה. ניקח את הכינור כדוגמא.

אפשר לומר שהדור של סטרדיבריוס וגוארנרי (בוני כינורות מהידועים בעולם) הביא את הסטנדרט של הצורה הנוכחית. יש מעט שינוי במיתרים, בקשתות ובטכניקת הנגינה. פעם הקשתות, לדוגמא, היו יותר קעורות ונקראו 'קשת בארוק', לעומת הקשת המודרנית של היום. הטכניקה והמוסיקה השתנתה אז גם הכינור השתנה. אורך המיתר שונה בהשוואה נניח לכינורות מהמאה ה-17. אבל זה נכון שבצורה ובנראות אין שינוי דרמטי אפילו שיש חומרים שונים כמו קרבון ממנו מיצרים היום כינורות. בסופו של דבר, ייצור הכינורות הוא תחום שמרני.

כמה זמן לוקח בפועל לבנות כלי נגינה? זה הרי אינספור תהליכי עבודה.

כשעובדים על כמה כלי נגינה במקביל אז השימוש בזמן הוא יותר יעיל. לעיתים אני צריך נניח להדביק רכיב בכינור והוא צריך להתייבש במשך 24 שעות, אז אני עושה דברים במקביל. אני עובד בעבודת יד כמעט ללא מכונות חשמליות, רק בניסורים הגסים. כינור לדוגמא יכול לקחת חודשיים, ובמקביל אני עושה עוד עבודות, משפץ כלי נגינה וכדומה.

מה עם יצרני כלי נגינה מתועשים? הרי ניתן לרכוש במחירים זולים הרבה יותר וללא הזמנה או המתנה עד שהכלי ייבנה על ידי הלוטייר.

יש השתלטות, לאו דווקא שלילית, של יוצרים סינים בתחום הזה של יצור כלי נגינה. חלקם הגיעו לרמות גבוהות ובמחירים תעשייתיים. זה יוצא מבתי מלאכה, נעשה עם מכונות תעשייתיות ועם קיצורי דרך.

זאת אומרת שיש חפיפה בסאונד ובמראה בין בניית הכלי על ידך ושל לוטיירים אחרים לבין נניח היצרן הסיני המתועש?

המראה הוא בחירה אישית לפי הזמנת הלקוח, למרות שהיום מאוד מקפידים על המראה גם במפעלים. יש לעיתים במפעלים הללו בן אדם שצובע ידנית עם מכחול והגיעו לרמות מאוד גבוהות וקיימת בעיה בתחרות מולם. קשה להתחרות עם הסכומים, זה לא פרופורציונאלי בכלל. מבחינת הצליל של כלי הנגינה, אני בתור בונה יודע לאן לכוון את המוצר שאני בונה באופן אישי. אני עומד מול הנגן ויודע איך להוציא בשבילו את המקסימום לטובת מה שהוא מחפש, אני יודע לבחור לו את העץ הנכון ואני ערב על איכות החומר.

כשבא אליך נגן מקצועי, כיצד הוא מסביר איזה סאונד הוא רוצה? הרי אלה לא טבלאות צבעים.

זו בעיה כי כולם אומרים את אותו הדבר: "אני רוצה סאונד חם ועמוק וגדול". אם הוא יכול להשמיע לי דוגמא אז זה עדיף, ואם יש לי כאן מודלים שעומדים, אז זה נותן לנו כיוון. יש כאן המון עניין של טעם אישי. הנוחות של הכינור חשובה, הקלות בהפקת הסאונד - אלה הם דברים שניתן לחוש אותם והם גם ניתנים למדידה.

הקשת משפיעה על הצליל?

מאוד. אני על השאלה הזו משיב שהקשת היא שקובעת את הצליל! זה לא בהכרח נכון, אבל חשוב להבין שהקשת היא אחד הדברים החשובים,

היא יוצרת סאונד. כאנלוגיה, נניח שיש למישהו פטיפון שמנגן תקליטים ויש לו גם רמקולים גדולים ומעולים. אבל אם המחט של הפטיפון לא טובה, אז היא לא תכפיל באלפי מונים את האינפורמציה שנמצאת על התקליט ויהיה כאן פיספוס של מיצוי הסאונד. הנמשל הוא, שאם הקשת לא טובה אז אתה לא תפיק את מאה האחוז של הצליל של כלי הנגינה, אולי תפיק 20 אחוזים.

מה לגבי התיישנות הכלי, האם זה באמת מייטיב עם הצליל כפי שנהוג לחשוב?

בהחלט. כלי ישן, שנוגן בו הרבה, עושה את העבודה. העץ עבר תהליך של התיישנות והוא מגיע לרמה מסויימת וזה מהדהד באופן מדהים. זה שניגנו על הכלי המון מעניק שלמות בסאונד.

איך בוחרים עץ לטובת הבנייה? הרי יש המון אפשרויות.

בכינורות יש דברים קלאסיים כמו מייפל, אשוחית, איבוני שחור ועוד מגוון עצים ספציפיים. אחד הדברים שמפספסים זה לא סוג העץ אלא יותר איך הוא נחתך, ואיזו חתיכה מהעץ בחרת, וכמובן שלא עובדים על עץ טרי. בקשתות לדוגמא, רוב העצים שאני משתמש בהם הם מיובשים במשך 50 שנים. יש ספקים עם עצים מיובשים 25 או 30 שנה.

הטכנולוגיה לא יודעת לייבש עץ ולהביא מהר את אותה התוצאה, במקום להמתין 50 שנים?

יש את האפשרות הזו והיא באמת מודרנית. אני בניתי לדוגמא בוזוקי מעץ מייפל אפוי. בגיטרות זה יותר פופולארי שהצוואר אפוי בתנור, זה מקשה ומייבש אותו, נותן לו יציבות. יש המון סודות בעניין של הסאונד, זה משהו שאתה יכול לדבר עליו ולהעניק לו צבעים ותכונות. בכל כלי מיתר המטרה שלך היא להשמיע אותו עם האופי שלו ולתת לו לצאת החוצה. אתה בעצם מטמיע את האנרגיה של המיתר לאנרגיית קול ורוצה להוציא את המקסימום ממנו, זאת אומרת שאתה לא רוצה לאבד אנרגיה בדרך כי אם אתה מאבד אנרגיה אז אתה מאבד אינפורמציה ממנו. הכלים הישנים מצליחים להעביר כמה שיותר אינפורמציה מהקשת, למיתר, לתיבת התהודה וזה יוצא החוצה. כל כלי המיתר, לרבות פסנתר כמובן, עובדים באותה הצורה. לעומת עץ טרי שספוג בלחות והרטיבות פשוט בולעת חלק מהאינפורמציה.

קורה לך לפעמים שאתה מסיים לבנות כלי לאחר כמה חודשים ואז אומר: "אוייש, זה לא הצליח לי כפי שרציתי?"

קודם כל, הרבה פעמים זה קורה, אבל הסוד הוא לא לשפוט מייד את התוצר ולקחת נשימה. כשהכלי טרי, לא ניגנת עליו, אז זה לוקח זמן ועם הזמן אתה לומד שמה שאתה שומע עכשיו עוד ישתנה ויתייצב. זה לוקח כמה שבועות לפחות עד שזה מקבל את הצורה שלו. ועוד דבר חשוב, אדם שרוצה לשמוע כלי נגינה חדש אז שיבוא במצב רוח טוב. זה לא טוב לרכוש כלי נגינה כשאתה מבואס, זה פשוט לא נשמע אותו הדבר.

הלב לא נקרע להיפרד ולמכור כלי נגינה שהשקעת בו את הנשמה?

תמיד, כי אני אוהב את מה שאני מייצר. יש לי חיבור אליו. קרה לי שמכרתי כלים שייצרתי לעצמי ומכרתי, אבל נהנתי ממי שאני מוכר לו

וכאן יש כף אדיר. בסופו של דבר אתה יכול לעשות אוסף כלים גדול, אבל מישהו צריך לנגן עליהם וחבל שזה יעמוד מיותר. מעבר לזה, זו גם פרנסה.

אתה סקן לעיתים ללכת לקונצרטים בשביל לשמוע איך הכלים שיצרת נשמעים בהיכל גדול?

בהחלט. זה כף גדול. זה גם מאוד חשוב. היום אנחנו בעידן של האינטרנט אז אנשים מקליטים ושולחים לי ואני עוקב גם אחרי זה.

אתה מלמד לבנות כלי נגינה?

העברתי בעבר קורס שהודרך למשך כמה שנים. תחילה התחלנו מבניית סוג של נבל בשביל לתפוס כיוון, אחר כך בנינו מנדולינה וסיימנו עם גיטרה קלאסית. לעיתים פונים אלי בשביל ללמוד אבל הזמן שלי קצוב אז רק מי שהוא בקטע של סטאז', כלומר כבר יודע דבר או שניים, אז אני עושה לו את ההשתלמות למה שהוא מוצא לנכון.

מה לגבי שיפוץ או תיקון של כלי נגינה. זה משהו אחר לגמרי לעומת בנייה מאפס.

למעשה, כשהתחלתי את הדרך אז זה היה תחילה בתיקונים, גם של כלי הנגינה שלי, כפי שכבר ציינתי. תיקונים זה דבר מאוד חשוב ומעניין וזה תחום בפני עצמו שצריך לכבד אותו, כי לתיקון יש המון המון השלכות. יש תיקונים פשוטים אבל יש כמובן גם מסובכים. מישהי לדוגמה, שהתיישבו לה בטעות על גיטרה ממש פשוטה, רצתה לתקן אותה למרות שהיא הייתה מפורקת לחתיכות. אבל זה מתיישב לעיתים על המקום הסנטימנטלי, כפי שהיה במקרה שלה. יש גם את העניין של תיקון ושמירת הערך הכספי של כלי הנגינה, אנשים מוכנים להשקיע ברסטורציה ובתיקונים רציניים. יש גם שידרוגים של הכלי. לעיתים אני מתקן באופן מסורתי ולעיתים באופן יותר מודרני.

הגיע אליך פעם כלי נגינה לתיקון שממש רעדו לך הידיים לפני שהתחלת לתקן אותו?

עברתי המון חוויות. לדוגמה, אני בדרך כלל לא מתקן נבל, אבל הגיע אלי מישהו עם נבל ענקי ומיוחד, עם תיקון מורכב. יש גם כלים עתיקים עם סיפור: היה לי מקרה שלקוח אמר לי שהוא יספר לי את הסיפור של כלי הנגינה רק אחרי שאסיים את התיקון, וזה היה כלי שהיה מאוד מיוחד, של אדם מיוחד ביהדות, עם אילן יוחסין מפתיע, אבל נשמור על פרטיותו של הלקוח.

אני מניח שיש תיקונים יותר "פופולאריים".

בהחלט. יש לדוגמה 'סט-אפ' לגיטרה שאם רוצים לנגן טוב אז צריך להקפיד על זה. 'סט-אפ' הוא באופן כללי סידור, וכשמעבירים את זה לעברית אז אנשים מתבלבלים בין כיוון לכיוון. זה למעשה לכייל את כל מה שניתן מכנית על כלי נגינה שכבר קיים. בגיטרות חשמליות

הוא יאהב אותו. אני זוכר את הפעם הראשונה ששמעתי דיסטורשן של גיטרה וזו היתה צמרמורת, את זה רציתי - אבל נתנו לי אקורדיון ולקח זמן, נלחמתי על הגיטרה החשמלית. אני חושב שהגיטרה החשמלית כדרך אגב, מאוד מאוד קרובה בצליל שלה לכינור ובגלל זה היא פופולארית. המשיכות של המיתר, משך הזמן שהצליל נותר, הצורמניות שהכלים מפיקים.

איזה כיף לך שהאהבה שלך היא המקצוע שלך.

כששאלו אותי בתור ילד מה 'אתה רוצה להיות כשתהיה גדול?' אז אני זוכר את התשובה שלי, שגרמה לסבא שלי לצחקק. אמרתי לו שאני רוצה להיות נגר מבלי לדעת באמת מה זה אומר. בעברית זה 'חרש עץ'. כששאלו ילד מה הוא אוהב, אז שם נמצאות הרבה תשובות ולרוב אנחנו יודעים מה אנחנו רוצים אבל המציאות יכולה להוביל אותנו לכל מיני מקומות אחרים. גם אני התגלגלתי ולבסוף עושים פשרות כלשהן, אין משהו מושלם. אבל באמת שאני אוהב את מה שאני עושה. ●

לדוגמא, בגלל שהן נוצרו במאה ה-20 וחשבו על זה, אז יש המון ברגים שניתן לכוון את הגבהים, אבל בכינורות זה יכול לכלול שיוף של צוואר הכינור, החלפת המוט המרכזי, שקרוי גם "נשמה". יש היום סטנדרטים לסט-אפ וזה חשוב בגלל שאנחנו עובדים יחסית עם אותו האופי של מיתרים, עם מתיחות ועוצמת סאונד מסויימת. אני נתקל לעיתים בכלי נגינה עם מיתרים רחוקים מידי ואם נגן מסוגל להתמודד עם זה, אז יפה, אבל הרבה פעמים תלמידים, דווקא בשלבי ההתחלה שלהם, עוד לא יודעים שכלי הנגינה שלהם לא מסודר נכון ולא מדוייק וזה קשה לנגן עליו. יש מידות מדוייקות ויש לי טבלאות ספציפיות איך צריך להיות סט אפ לכל כלי וכלי. המטרה לנגן בנוחות ולהוציא סאונד טוב.

האמת, גם אני מתופף מגיל צעיר מאוד. הגעתי אל הכלי ללא הכוונה או השפעה מאף אחד. נראה לי שהמשיכה לכלי נגינה ספציפי היא תופעה כמעט בלתי מוסברת.

אני אוהב לשאול את הלקוחות שלי ובייחוד את הצעירים ביותר "אתה ביקשת כינור?" ואני מגלה שהילדים בחרו את כלי הנגינה, וזה לא כמו פעם שההורה דחף את הילד לכלי נגינה ספציפי. האהבה לצליל מאוד קובעת ואנחנו כבני אדם אוהבים צליל. יש כאן משהו מאוד אינטימי, זה מדבר אל הנשמה שלנו פנימה. לא סתם יש דיבור על הצליל של הכינור שילדים אוהבים מאוד. אם ילד נחשף לכלי והשמיעו לו אותו אז

אם יש לכם הצעות לראיונות מרתקים שיכולים להתאים למדור, כתבו ישירות לעמרי גלפרין: omrigalperin@gmail.com